

Οι παράγοντες που ωδήγησαν στην επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και ο ρόλος του Μακρυγιάννη

[Πολιτισμός / Ιστορία](#)

[Σοφία Μπεκρή, φιλόλογος-θεολόγος](#)

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, λόγω της απουσίας κοινωνικής προνοίας αλλά και των αυθαιρεσιών της οθωμανικής διοικήσεως, προκειμένου οι Έλληνες να προασπίσουν τα δικαιώματά των, συγκροτούσαν πελατειακά δίκτυα, που αποτελούσαν μια μορφή κοινωνικής οργανώσεως (π.χ. οικογένειες προκρίτων στην Πελοπόννησο, μεγαλοαρματωλοί στην Στερεά Ελλάδα, πλοιοκτήτες στα νησιά). Παράλληλα, οι ομάδες αυτές, εκμεταλλευόμενες το κενό της οθωμανικής εξουσίας, εξελίχθηκαν γρήγορα και σε παράγοντες διοικήσεως των κοινοτήτων κατά την Τουρκοκρατία.

Με την έκρηξη της Επανάστασεως του '21 ξεκίνησαν διαφωνίες, που ωδηγήθηκαν σε συγκρούσεις, μεταξύ των προκρίτων/αρχιερέων/Φαναριωτών, από την μια, που ήταν οι μέχρι τότε κάτοχοι της εξουσίας στις κοινότητες της Τουρκοκρατίας και

διέθεταν την εμπειρία της οργανώσεώς της αλλά και τα προνόμια, που δεν ήθελαν να χάσουν, και, από την άλλη, των στρατιωτικών, οι οποίοι αναδείχθηκαν στο πεδίο της μάχης, και των Φιλικών, που διεκδικούσαν και εκείνοι, για λογαριασμό των, μερίδιο στην άσκηση της εξουσίας.

Οι ανταγωνισμοί αυτοί εκδηλώθηκαν εντονότερα κατά την συγκρότηση των Εθνοσυνελεύσεων του Αγώνα, που ψήφισαν τα αντίστοιχα συντάγματα. Στην Α' Εθνοσυνέλευση (Επίδαυρος, 1822) οι πρόκριτοι κατάφεραν να παραμερίσουν τους στρατιωτικούς, στην Β' όμως (Άστρος, 1823), οι ανταγωνισμοί ωδήγησαν σε εμφύλιο πόλεμο (1823-1825), κατά τον οποίον στην α' φάση «νικητές» αναδείχθηκαν οι πρόκριτοι εναντίον των κλεφτοκαπεταναίων, ενώ στην β' φάση οι νησιώτες, υποστηριζόμενοι απ' τους Ρουμελιώτες οπλαρχηγούς, σε βάρος των Πελοποννησίων προκρίτων και στρατιωτικών. Οι συνέπειες του εμφυλίου αυτού ήταν τραγικές από κάθε άποψη: και τα μίση αναθερμάνθηκαν σε μια τόσο κρίσιμη στιγμή για την επανάσταση, που στο μεταξύ κινδύνευσε να καταπνιγεί στην Πελοπόννησο από τον Ιμπραήμ, και τα χρήματα των δανείων κατασπαταλήθηκαν για την εξαγορά συνειδήσεων και την συνέχιση του αλληλοσπαραγμού, και, το χειρότερο, υποθηκεύτηκαν οι εθνικές γαίες για την αποπληρωμή των δανείων, γεγονός που δυσχέραινε την αποκατάσταση κυρίως των ακτημόνων μετά από την απελευθέρωση.

Μια άλλη συνέπεια των συγκρούσεων ήταν η δημιουργία των πρώτων ξενικών, όπως ωνομάστηκαν, κομμάτων, του αγγλικού (με αρχηγό τον Α. Μαυροκορδάτο και στην συνέχεια τον Α. Λόντο), του γαλλικού (με αρχηγό τον Ι. Κωλέττη) και αργότερα του ρωσικού (με αρχηγό τον Α. Μεταξά), κοινό στοιχείο των οποίων ήταν ο προσανατολισμός των προς την αντίστοιχη Δύναμη, στην οποία στήριζαν τις ελπίδες των για την εξωτερική πολιτική και συγχρόνως την αναγνώριζαν ως πρότυπο για την εσωτερική οργάνωση της χώρας.

Αξίζει, πάντως, να σημειωθεί ότι, παρά τον διαφορετικό των προσανατολισμό και τις επιμέρους πολιτικές των διαφορές, και τα τρία κόμματα συνασπίστηκαν προς στιγμήν στο κοινό αίτημα για την παραχώρηση Συντάγματος από τον Όθωνα, το οποίο, βεβαίως, υπέθαλπε και η αγγλική διπλωματία για τους δικούς της λόγους: Οι Άγγλοι ήταν δυσαρεστημένοι με την αλυτρωτική πολιτική του Όθωνα, που με την σειρά της αποτελούσε παράγοντα αποσταθεροποίησης της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, την διατήρηση της οποίας επεδίωκε με κάθε τρόπο η Βρεττανική αυτοκρατορία για την διασφάλιση των οικονομικών και πολιτικών της συμφερόντων.

Μπορεί η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 να είχε ως κοινό αίτημα την παραχώρηση Συντάγματος, ωστόσο η χώρα βρισκόταν σε επαναστατικό κλίμα όλη την προηγούμενη δεκαετία, λόγω της αντιλαϊκής πολιτικής της αντιβασιλείας και του Όθωνα. Πράγματι, οι οθωνικές κυβερνήσεις κυβερνούσαν την Ελλάδα σαν να ήταν γερμανικό κρατίδιο, αδιαφορώντας για τις ιδιαιτερότητες των Ελλήνων, και ο ίδιος ο Όθωνας, μετά από την ενηλικίωσή του (1835), συνέχισε να κυβερνά συγκεντρωτικά, χωρίς να έχει διάθεση να παραχωρήσει Σύνταγμα, όπως είχαν διαβεβαιώσει και οι Προστάτιδες Δυνάμεις, στο πλαίσιο της Συνθήκης του Λονδίνου (25 Απριλίου/7 Μαΐου 1832), και αρνούμενος, επίσης, να χρησιμοποιήσει Έλληνες σε ανώτερα πολιτικά αξιώματα. Ακόμη και οι αγωνιστές της Επανάστασης δεν εντάχθηκαν στον νέο στρατό που συγκροτήθηκε από την

αντιβασιλεία, καταδικαζόμενοι έτσι σε ανέχεια.

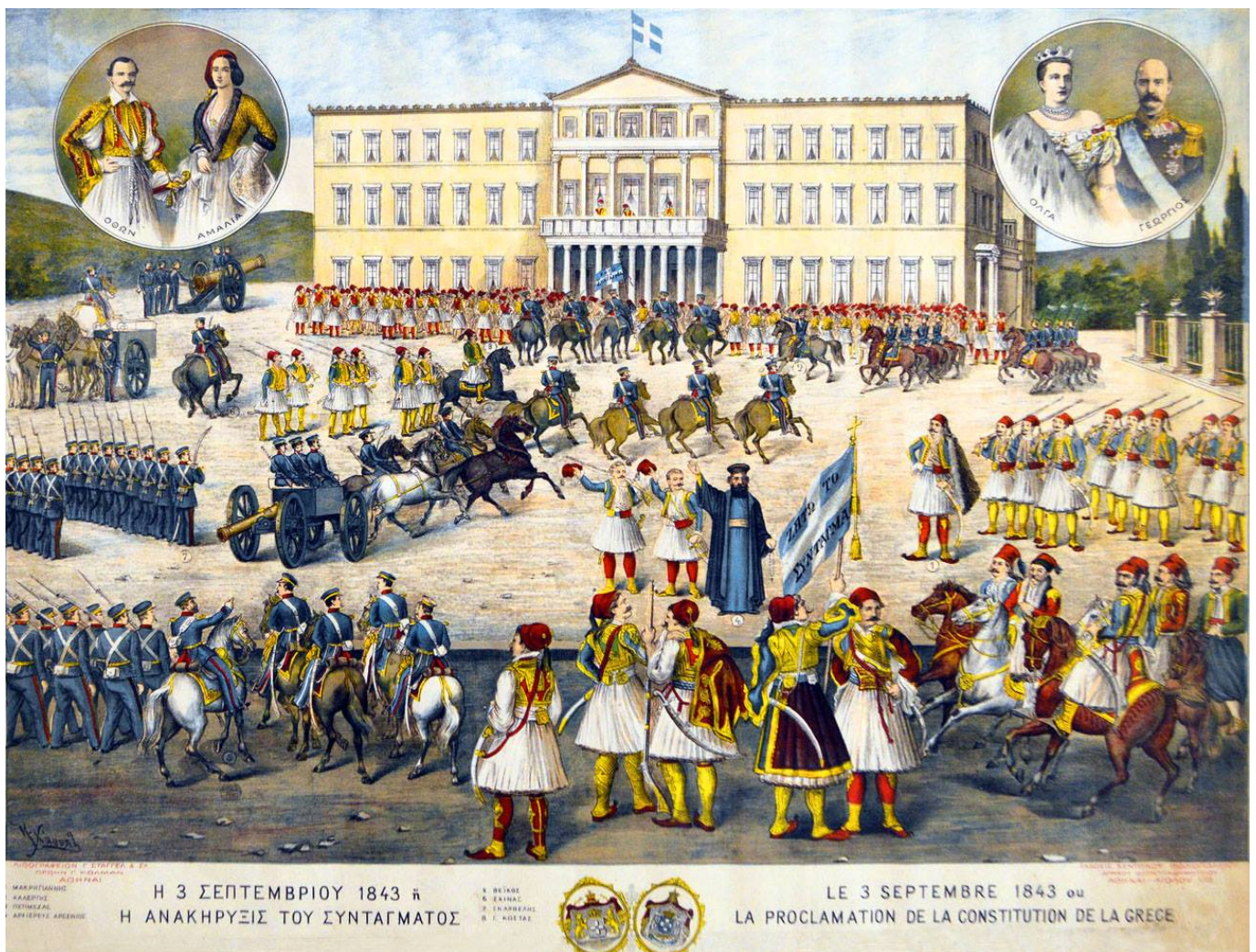
Η κυριώτερη, όμως, αιτία κοινωνικού αναβρασμού, την περίοδο αυτήν, ήταν η οικονομική δυσπραγία, αποτέλεσμα των δεινών που είχαν συσσωρευτή ήδη από τον Αγώνα -κακή διαχείριση των δανείων, μη αξιοποίηση των εθνικών κτημάτων-, αλλά και της σκληρής φορολογίας που επέβαλαν συνεχώς σε βάρος των λαϊκών στρωμάτων οι οθωνικές κυβερνήσεις. Στην αρχή, μάλιστα, του 1843, είχε εκδηλωθή οικονομική κρίση, με αφορμή την άρνηση των τριών Προστάτιδων Δυνάμεων (Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας) να εγγυηθούν την σύναψη νέου δανείου, με αποτέλεσμα η κυβέρνηση του Όθωνα, για να αντεπεξέλθη στην δυσκολία, να επιβάλει και νέες περικοπές στους μισθούς των κρατικών λειτουργών και των στρατιωτικών.

Η κατάσταση αυτή ωδήγησε στην επίσπευση της σχεδιαζόμενης συνωμοσίας, η οποία τελικά εκδηλώθηκε την νύχτα της 2ας προς την 3η Σεπτεμβρίου 1843, με πρωτεργάτες τον συνταγματάρχη Δημήτριο Καλλέργη και τον στρατηγό Μακρυγιάννη. Η συμμετοχή, πάντως, Ελλήνων αξιωματικών στο κίνημα, οι οποίοι ήταν δυσαρεστημένοι τόσο από την παρουσία Βαυαρών στο στράτευμα, όσο και από την οικονομική σε βάρος των πολιτική της κυβερνήσεως, υπήρξε καταλυτικός παράγοντας για την επιτυχία του. Από την άλλη, ο στρατηγός Μακρυγιάννης κατάφερε να προσεγγίσει τους πολιτικούς αρχηγούς του αγγλικού κόμματος, Ανδ. Λόντο, και του ρωσικού, Ανδ. Μεταξά, και να μύηση εξέχουσες προσωπικότητες, όπως τον Ρήγα Παλαμήδη, τον Κων/νο Κανάρη, τον Κων/νο Ζωγράφο κ. α. Ο καθένας από τα μέλη της τριμελούς επιτροπής που σχηματίστηκε, λίγο πριν από το ξέσπασμα του κινήματος, αντιπροσώπευε έναν διαφορετικό χώρο: ο Μεταξάς τον πολιτικό, ο Καλλέργης τον στρατιωτικό και ο Μακρυγιάννης τον λαϊκό χώρο.

Η εξέλιξη των γεγονότων είναι λίγο-πολύ γνωστή: Το κίνημα είχε αποφασιστή να ξεσπάσει στους στρατώνες, ώστε να ακινητοποιηθούν άμεσα τα στελέχη του καθεστώτος. Επειδή η οικία του Μακρυγιάννη ήταν περικυκλωμένη από την χωροφυλακή, ο Καλλέργης κινητοποίησε πρώτα τους αξιωματικούς, με το σύνθημα «Ζήτω το σύνταγμα», στην συνέχεια ένας λόχος έλυσε την πολιορκία της οικίας του Μακρυγιάννη, άλλος ένας άνοιξε τις φυλακές του Μεντρεσέ (όπου κρατούνταν οι αντικαθεστωτικοί), ενώ ο ίδιος ο Καλλέργης κατευθύνθηκε με 2000 στρατιώτες στα ανάκτορα. Γρήγορα ενώθηκαν με τον στρατό και οι κάτοικοι, η φρουρά των Αθηνών στασίασε και παρατάχθηκε έμπροσθεν των ανακτόρων -στο κτήριο της σημερινής Βουλής- και στο μεταξύ κατέφθασε και ο Μακρυγιάννης, με πλήθος κόσμου, που φώναζε το σύνθημα «Ζήτω το Σύνταγμα». Ο Όθωνας κυριολεκτικά περικυκλώθηκε, και παρά την αρχική του σκέψη να παραιτηθή, απομονωμένος από τους συμβούλους του και τους ξένους πρέσβεις, ακολούθησε την συμβουλή της

Αμαλίας να μην εγκαταλείψει τον θρόνο και υπέγραψε, τελικά, τα διατάγματα για την σύγκληση Εθνοσυνελεύσεως που θα ωδηγούσε στην ψήφιση Συντάγματος. Έκτοτε, και η πλατεία των Ανακτόρων μετωνομάστηκε σε πλατεία Συντάγματος.

Πολλά έχουν γραφή για την συμβολή του λαού στην διεξαγωγή του κινήματος, ότι ο λαός δεν ήταν ώριμος αρκετά, για να διεκδικήσει τα δικαιώματά του, ότι η λαϊκή συμμετοχή δεν ήταν μεγάλη ούτε έκρινε την επιτυχία του κινήματος, το οποίο στο μεταξύ είχε επικρατήσει. Είναι αλήθεια ότι ο λαός, όπως εξ άλλου αναφέραμε, ήταν εξαθλιωμένος, απαίδευτος (80% αγραματοσύνη) και τα περιθώρια αντιδράσεών του, όπως και των υπολοίπων άλλωστε παραγόντων, λόγω του γενικού συνωμοτικού κλίματος, ήταν πολύ περιορισμένα. Όλα αυτά, όμως, δεν αναιρούν το γεγονός ότι ο λαός επεδίωκε την βελτίωση της δεινής καταστάσεώς του, γι' αυτό είχε και άλλες φορές ξεσηκωθεί και δεν αποδεχόταν την σε βάρος του καταπίεση. Απλώς, λόγω της απαιδευσίας του, πράγματι δεν είχε γνώση των δικαιωμάτων του ούτε αντιλαμβανόταν τι ακριβώς σήμαινε η συνταγματική των κατοχύρωση.

Αυτοί που είχαν, όμως, την μεγαλύτερη ευθύνη για την κατάσταση αυτήν και που

εξυπηρετούνταν από το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του λαού ήταν οι περισσότεροι πολιτικοί ηγέτες, που συναγωνίζονταν περισσότερο, για να κερδίσουν την εύνοια του βασιλιά παρά για το πως θα υπηρετήσουν τον λαό, για τον οποίο εκλέγονταν. Όλες οι κυβερνήσεις που αναδείχθηκαν από το 1844, που ψηφίστηκε η συνταγματική μοναρχία, μέχρι το 1862, παραμονές της ψηφίσεως του νέου Συντάγματος, χαρακτηρίστηκαν αυλικές, καθώς οι αρχηγοί των ενδιαφέροντων να ευαρεστήσουν στον βασιλιά και να χρησιμοποιήσουν την εξουσία, για να ανελιχθούν οι ίδιοι, παρά για να ικανοποιήσουν τα λαϊκά αιτήματα. Έτσι, τα προβλήματα του λαού όχι μόνον δεν λύνονταν αλλά αυξάνονταν, η δε οικονομική κατάσταση έβαινε επί τα χείρω και η πολιτική εξάρτηση από τις εγγυήτριες Δυνάμεις μεγάλωνε.

Επομένως, δεν απέχει πολύ από την αλήθεια να ειπωθή ότι πίσω από την επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 κρύβονταν βασικά αφ' ενός μεν οι επιδιώξεις των Μ. Δυνάμεων, και ιδιαιτέρως της Αγγλίας, όπως αναφέρθηκε, να ελέγξουν τον Όθωνα και να περιορίσουν την αλυτρωτική του πολιτική, αφ' ετέρου οι πολιτικές φιλοδοξίες των αρχηγών των κομμάτων που δεν δίσταζαν να χρησιμοποιήσουν τον λαό για την δική των ανάδειξη. Παλαιά η τακτική!

Ο μόνος ιδεολόγος ήταν ο Μακρυγιάννης, ο οποίος εμπορούμενος από γνήσια πατριωτικά αισθήματα ποθούσε να δη την Βαυαροκρατία -αλλά και τους ντόπιους πάτρωνες- να απομακρύνονται οριστικά από το πολιτικό σκηνικό, τους αγωνιστές να αποκαθίστανται υλικά και ηθικά και την κατακαημένη πατρίδα να προοδεύη.

Στην περίφημη διαθήκη του που συνέταξε λίγο πριν από την εκδήλωση του κινήματος, πιστεύοντας ότι θα γίνονταν φοβερά επεισόδια, λέει χαρακτηριστικά: «Ελέησέ μας, Κύριε, φώτισέ μας και κίνησέ μας εναντίον του δόλου και της απάτης, της συστηματικής τυραγνίας της πατρίδος και της θρησκείας ... Δεν μπορώ, πατρίδα, να σε βλέπω τοιούτως και των σκοτωμένων τα παιδιά και οι γριγές να διακονεύουν και τις νιές να τις βιάζουν διά κομμάτι ψωμί εις την τιμή τους οι απατεώνες της πατρίδος. Γιομάτες οι φυλακές από αγωνιστές και στα σοκάκια σου διακονεύουν αυτείοι οι αγωνισταί, οπού χύσανε το αίμα τους, διά να ξαναειπωθή «πατρίδα Ελλάς».

Και συνεχίζει ο λαϊκός αγωνιστής: «Είτε ελευτερία κατά τους αγώνες μας και θυσίες μας, είτε θάνατος σε μας! ... Πατρίδα, σ' αφήνω ανήλικα παιδιά και γυναίκα ... Κοίταξε οτ' είναι παιδιά του τίμιου αγωνιστή Μακρυγιάννη, που είναι πρόθυμος να πεθάνη διά σένα, διά να σε δούνε τα παιδιά του ελεύτερη Ελλάδα και όχι παλιόψαθα της τυραγνίας και των κολάκων της».

Το κατά πόσο το όραμα του Μακρυγιάννη για ελεύθερη Ελλάδα «και όχι παλιόψαθα

της τυραγνίας και των κολάκων της» επετεύχθη, ας το κρίνη ο καθένας μας, λαμβάνοντας υπ' όψιν και την σημερινή απογοητευτική κατάσταση της πατρίδος μας. Ένα είναι βέβαιο, ότι η φωνή του αγωνιστή Μακρυγιάννη ακούγεται πάντοτε επίκαιρη: «Μην αφήσετε την τυραγνία να φωλιάση εις την πατρίδα, να μην ντροπιάσετε τόσα αίματα που χύθηκαν...»

Έχουμε χρέος, εάν θεωρούμε τους εαυτούς μας γνήσια τέκνα των αγωνιστών της επαναστάσεως και οραματιστών της ελευθερίας της πατρίδος μας, να μην απελπιζώμαστε αλλά να αγωνιζώμαστε συνεχώς, ώστε να εκπληρώσουμε τα οράματά των, «να μην αφήσουμε την τυραννία να φωλιάζη στην πατρίδα μας, να μην ντροπιάσουμε τόσα αίματα που χύθηκαν».

Για να τελεσφορήση, όμως, ο αγώνας μας, χρειάζεται να ατενίζωμε πάντοτε στον δίκαιο Θεό και να παραμένωμε ενωμένοι στο εμείς και όχι στο εγώ έως την τελική νίκη! Γένοιτο!

Πηγές -βοηθήματα:

Τάσος Βουρνάς, Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης Ελλάδος, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997.

Αγαθοκλής Αζέλης, Γαβρίλης Λαμπάτος, Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας, Γ' ενιαίου Λυκείου, Θεωρητικής Κατεύθυνσης, Μεταίχμιο, Αθήνα 2001.

«Απομνημονεύματα στρατηγού Μακρυγιάννη», Κείμενο, εισαγωγή, σημειώσεις Γιάννη Βλαχογιάννη, Β' έκδοση, Αθήνα 1947.

<https://bit.ly/3QgRAkU>